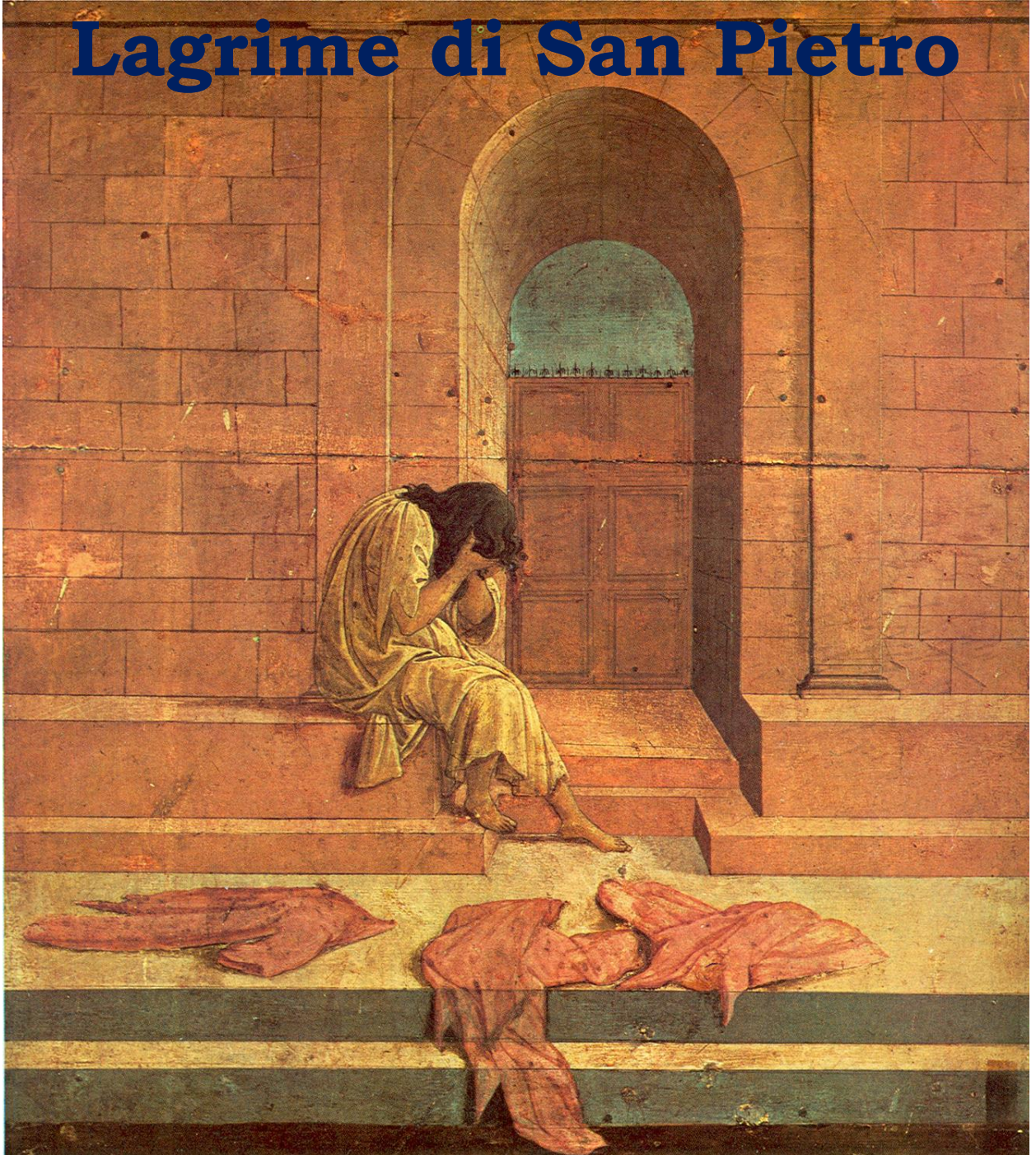

Lagrima di San Pietro

Lagrime

di San Pietro

tekst Luigiego Tansillo z 1560 r.

muzyka Orlanda di Lasso z 1594 r.

Przekład i recytacja: KJ

Poezja i muzyka Tom 14.

Gdańsk 2014

Wstęp

Tomik ten jest efektem zabaw literackich, które prowokowałem w latach średnich w skromnym gronie znajomych. Gdy teraz, po siedmiu latach od jego stworzenia, piszę ten wstęp, uważam, że te zabawy były wartościowe. Nie udało im się jednak trwać dłużej.

Oczywiście, jeśli ten tomik miałby sobie rościć pretensje do wartości innej niż moja subiektywna, to dzięki twórcom jego substratu. Niekiedy jasne jest, że tekst nienajwyższego lotu przechodzi do uznanych kart historii kultury ludzkiej dzięki jego wykorzystaniu w muzyce. Tak się stało w przypadku bachowskich kantat i szubertowskiej Podróży zimowej. W przypadku Lagrime di San Pietro z jednej strony nie mamy wątpliwości, że nazwisko Lassusa zapisuje się w historii kultury zdecydowanie silniej niż nazwisko Tansilla. Jeśli jednak przyjrzeć się temu tekstowi, to tenże sam w sobie broni się bardzo dobrze. Czuje się w nim ból błędu, słabości. Myślę, że im człowiek starszy, a tym samym bogatszy w błędy i ich świadomość, tym bardziej tekst ten do niego może trafić. Dziś obejrzałem wagnerowskiego Parsifala, w którym motyw głębokiego przeżywania popełnionego błędu także jest kluczowy. W obu przypadkach (Lagrima i Parsifal) błąd odnosi się do zlekceważenia Jezusa, ale przecież można to uogólnić.

Tekst Tansilla ma także zalety formalne. Każda część składa się z ośmiu wersów z rymami w schamacie: ABABABCC.

Muzyka, to madrygały. A madrygały, to dyskurs kilku głosów. Dlatego ostatecznie wybrałem nagranie, w którym ten dyskurs jest bardzo czytelny. Dyryguje znany mi osobiście, choć nad wyraz przelotnie, Herreweghe, a śpiewają, między innymi, Blazikova, Kooy i MacLeod. Warto popatrzeć na film z tego nagrania:

<https://www.youtube.com/watch?v=HygxhdLJb4Y>

bo zrobiony jest z pietyzmem i znakomicie widać wchodzenie poszczególnych głosów. Nagranie pochodzi z 2010 r. Im dłużej go słucham, tym bardziej doceniam.

1. Il magnanimo Pietro

Il magnanimo Pietro, che giurato
avea tra mille lance e mille spade
al suo caro Signor morir a lato,
quando s'accorse, vinto da viltade,
nel gran bisogno aver di fè mancato,
la vergogna e 'l dolore e la pietade
del proprio fallo e de l'altrui martiro
di mille punte il petto li feriro.

Jak hojnie przysięgał Piotr
wobec tysiąca włóczni, mieczy
umrzeć u boku swego pana,
a teraz milczy i temu przeczy.
Wielkiej potrzebie nie poradził,
a teraz wstyd i ból, i żal
porażki, kaźni tego kogo zdradził;
tysiące ostrz godzi pierś jak stal.

2. Ma gli archi

Ma gli archi che nel petto gli aventaro
le saette più acute e più mortali
fur gli occhi del Signor, quando il miraro:
gli occhi fur gli archi e i guardi fur gli strali,
che, del cor non contenti, se 'n passaro
fin dentro a l'alma; e vi fer piaghe tali
che bisognò, mentre ch'ei visse poi,
ungerle col liquor de gli occhi suoi.

Pośród łuków, co w pierś godzą
najostrzejsze, najśmiertniejsze są
oczy pana, co jakby Piotra widzą
i stanowią najstraszniejszą broń.
Tknąwszy serce, idą dalej,
duszę w całej głębi tkną
i już Piotr życie całe
będzie rany zmywać łzą.

3. Tre volte aveva

Tre volte aveva a l'importuna, audace
ancella, al servo ed a la turba rea
detto e giurato che già mai seguace
non fu del suo Signor, né 'l conoscea.
E 'l gallo publicatol contumace
il dì chiamato in testimon v'avea,
quando, del suo gran fallo a pena avvisto,
s'incontrar gli occhi suoi con quei di Cristo.

Bo po trzykroć w zgiełku pytań:
służki, sługi, tłumu wszego
wyparł, wyparł, znowu wyparł:
nie ma Pana, nie zna jego!
Kogut winę wnet obwieszcza,
brzask za świadka przywołując,
kary Piotr już nie omieszka,
oczy Pana wciąż świdrują

4. Quale a l'incontro

Quale a l'incontro di que[gl]i occhi santi
il già caduto Pietro rimanesse
non sia chi narrarlo oggi si vanti,
ché lingua non saria ch'al ver giungesse;
parea che *buon* Signor, cinto di tanti

Bo gdy spotkał święte oczy,
był już skazan; a co poczuł
nigdy nikt nie wytłumaczy,
żaden język nie opowie.
Wydawało się, że Pan

nemici e de' suoi privo, dir volesse:
«Ecco che quel ch'io dissi egli è pur vero,
amico disleal, discepol fiero»

osaczony, opuszczony,
Mówi: "prawdę rzekłem wam -
on łamliwy, ja zdradzony."

5. Giovane donna

Giovane donna il suo bel volto in specchio
non vide mai di lucido cristallo,
come in quel punto il miserabil vecchio
ne gli occhi del Signor vide il suo fallo;
né tante cose udir cupido orecchio
potria già mai, se ben senza intervallo
si stesse a l'altrui dir mille anni intento,
quant'ei n'udì col guardo in quel momento.

Wina Piotra, ten upadek,
wyrzistsze w oczach pana
niż kobiety piękna twarz
w lustrze wiernie odbijana.
To spojrzenie w chwili tej
bardziej utrwaliło ślad,
niż szeptanie w ucho jej
bez przestanku tysięcy lat.

6. Così talor

Così talor (benché profane cose
sieno a le sacre d'agguagliarsi indegne)
scoprir mirando altrui le voglie ascose
suole amator, senza ch'a dir le vegne,
chi dunque esperto sia ne l'ingegnose
scuole d'amor, a chi no 'l prova, insegne
come senza aprir bocca o scriver note
con gli occhi ancora favellar si puote.

Zmieszam sacrum i profanum:
jak kochanek bez rozmowy,
patrząc w twarz umiłowaną,
chęci łowi z ruchu głowy,
tak temu, co miłości uczył
bez doświadczeń i bez prób,
starczą same tylko oczy,
by wyrazić wszystko mógł.

7. Ogni occhio del Signor

Ogn'occhio del Signor, lingua veloce
parea che fosse; ed ogni occhio de' suoi
orecchia intenta ad ascoltar sua voce.
«Più fieri», pareo dir, «son gli occhi tuoi
de l'empie man che mi porranno in croce;
né sento colpo alcun che sì m'annoi,
di tanti ch'altrui forza in me ne scocca,
quanto il colpo ch'uscì de la tua bocca.

Piotr postrzega oczy Pana -
są wyraźne niczym słowa;
jednoznaczna ich wymowa:
"Dumniejsze zdają się oczy twe
niż ręce, co krzyżują mnie;
spośród razów silnych wielu
najdobitniej doszło celu
to przeczenie z Twoich ust.

8. Nessun fedel trovai

Nessun fedel trovai, nessun cortese
di tanti c'ho degnati [a]d'esser miei:

Z tylu wiernych i przyjaciół
teraz został tylko dym;

ma tu, dove 'l mio amor via più s'accese,
perfido e 'ngrato sovra ogni altro sei.
Ciascun di quei sol col fuggir m'offese:
tu mi negasti, ed or con gli altri rei
ti stai a pascer del mio danno gli occhi,
perché la parte del piacer ti tocchi».

tyś mą miłość pierwszy poczuł,
teraz zdrady wieszysz prym.
Každy z nich po prostu uciekł,
a ty przeczysz, stoisz wciąż
w tłumie, co się bólem żywi,
jakbyś z nimi paś się tym."

9. Chi ad una ad una

Chi ad una ad una raccontar potesse
le parole di sdegno e d'amor piene
che parve a Pietro di veder impresse
ne le sacrate due luci serene,
scoppiar faria ciascun che l'intendesse;
ma se d'occhio mortal sovente viene
virtù che tanto può, chi 'l prova pensi
che puote occhio divin ne gli uman sensi.

Jeśli ktoś przekazać mógłby
słowa żalu, choć miłością szyte,
które Piotr odczytać zdołał
w łagodnych oczach odbite,
słuchacza na wskroś to przenika -
bo kto zna spojrzenia się,
nawet oczu śmiertelnika,
wie, co oczy boskie znaczą.

10. Come falda di neve

Come falda di neve, ch'agghiacciata
il verno in chiusa valle ascosa giacque,
a primavera poi, dal sol scaldata,
tutta si sface e si discioglie in acque,
così la tema, ch'entro al cor gelata
stette di Pietro allor che 'l vero tacque,
quando Cristo ver' lui gli occhi rivolse
tutta si sface, e 'n pianto si disciolse.

Jak śnieg mocno zamrożony
całą zimę cicho leży,
wiosną, słońcem gdy ogrzany,
mięknie i w strumień bieży,
tak strach Piotra serce zmroził,
prawdę schował gdzieś głęboko,
lecz gdy tylko Jezus spojrział,
łzy spłynęły tak szeroko.

11. E non fu il pianto suo

E non fu il pianto suo rivo o torrente
che per calda stagion già mai seccasse;
ché, benché il Re del Cielo immantinente
a la perduta grazia il rivocasse,
de la sua vita tutto il rimanente
non fu mai notte ch'ei non si destasse
udendo il gallo a dir quanto fu iniquo,
dando lagrime nove al fallo antiquo.

Nie był to więc strumień mały,
taki co usycha łatwo,
choć niebiosa wybaczyły
zdradę Piotra całkiem szybko,
jednej nocy on nie spędził
bez koguta wieszczącego
jak niegodnie się zachował
i bez łez na pamięć tego.

12. Quel volto

Quel volto, ch'era poco i[n]nanzi stato
asperso tutto di color di morte
per lo sangue ch'al cor se n'era andato,
lasciando fredde l'altre parti e smorte,
dal raggio de' santi occhi riscaldato
divenne fiamma, e per le stesse porte
ch'era entrato 'l timor, fuggendo sparve:
e nel suo loco la vergogna apparve.

Twarz, co jeszcze nie tak dawno
bielą niczym śmiercią pała -
wszędzie blado wszędzie zimno
bo krew w serce się schowała,
teraz grzana promieniami
z oczu świętych płynącymi;
strach wyrwany z korzeniami,
w jego miejsce wstyd olbrzymi.

13. Veduto il miser

Veduto il miser quanto differente
dal primo stato suo si ritrovava,
non bastandogli il cor di star presente
a l'offeso Signor, che sì l'amava,
senz'aspettar se fiera o se clemente
sentenzia il duro tribunal gli dava,
de l'odiato albergo ov'era allora
piangendo amaramente uscì di fuori.

Więc nieszczęśnik już rozumie,
już sumienie doń przemawia,
już nie może stać w tym tłumie,
widzieć pana, co go zbawia,
czekać kary wymierzonej
przez trybunał ślepych ludzi,
więc opuszcza miejsce całe,
płacze gorzko i uchodzi.

14. E vago d'incontar

E vago d'incontar chi giusta pena
desse al suo grave error, poichè paura
di maggior mal l'ardita man raffrena,
per le folte ombre de la notte oscura
sen va gridando, ove 'l dolor lo mena;
e la vita, che dianzi ebbe sì a cura,
or più ch'altro odia, e sol di lei si d[u]ole;
e, perchè 'l fece errar, più non la v[u]ole.

Kary szuka sprawiedliwej,
odkupienia ma pragnienie,
wielkie zło bezlitościwie
noce mroczy, mnoży cienie.
Idzie, niesie ból przed sobą;
życia, które wielce ceniał,
nienawidzi teraz srogo;
gdyby mógł, to by je zmienił.

15. Vattene vita va

«Vattene vita, va», dicea piangendo,
«ove non sia chi t'odi e chi ti sdegni.
Lasciami sol, ché non è ben ch'essendo
compagnia così rea meco ne vegni.
Vattene vita, va, ch'io non intendo
ch'un'altra volta ad esser vil m'insegni!
Non vo', per allungar tue frali tempore,

Odejdź życie, odejdź, woła,
odejdź tam, gdzie ciebie chcą,
ze mną nigdzie iść nie zdołasz,
zostaw mnie wraz z winą mą.
Idź już, uczysz jak najgorzej,
tchórzem można mnie dziś zwać,
twa ulotność zabić może

uccider l'alma nata a viver sempre.

duszę, co ma wiecznie trwać.

16. O vita troppo rea

O vita troppo rea, troppo fallace,
che per fuggir qua giù sì breve guerra
perder m'hai fatto in cielo eterna pace:
chi più desia vederti su la terra,
più tosto senza te schernito giace;
e chi vorria lasciarti e gir sotterra,
non vuoi mal grado suo già mai lasciarlo,
vaga di sempre a nuovo duol serbarlo.

Tyś jest winne i zwodnicze,
każesz biec i walkę wieść;
spokój nieba tylko tracę,
ziemskie sprawy pragnąc nieść.
Kto najbardziej cię pożąda -
śmiercią zaraz go obdarzysz,
a kto śmierci szybkiej żąda -
nie opuścisz, cierpieć każesz.

17. A quanti già felici

A quanti, già felici in giovinezza,
recò l'indugio tuo lunghi tormenti?
Che, s'i[n]nanzi al venir de la vecchiezza
sciolti fosser del mondo, assai contenti
morti sarian, poiché non ha fermezza
stato alcun che diletta o che tormenti.
Ond'io, vita, a ragion di te mi doglio,
che stesti meco e stai più ch'io non voglio!

Kto w młodości swej szczęśliwy
cierpień twoich oczekuje?
Umrzeć pragnie całkiem siwy,
światem długo się radując.
A śmierć wcale nie przynosi
wieczni szczęścia ani żalu.
Więc ty życie, co tak bolisz,
tkwisz wciąż, a ja nie chcę wcale.

18. Non trovava mia fè

Non trovava mia fè sì duro intoppo
se tu non stavi insin'ad oggi meco!
Se non m'avesse il desiarti troppo
il sen[no] tolto e la memoria seco,
pensar dovea ch'io vidi dar al zoppo
il piè, la lingua al muto e gli occhi al cieco;
e, quel che giù meravigliar fe' l'ombre,
render l'anime a i corpi, ond'eran sgombre.

Moja wiara się złamała
przez to, że tam ciągle byłeś,
że cię mocno pożądałem,
przez co rozum mi zaćmiłeś.
A przecież chromy chodził,
niemowa mówić zaczął,
niewidomy wzrokiem wodził,
zmarły znów oddychać począł.

19. Queste opre e più

Quest'opre e più che 'l mondo ed io sapea,
ramentar mi dovean che 'l lor Fattore
fontana di salute esser dovea,
e sgombrar del mio petto ogni timore.

Przecież ja o tym wiedziałem -
stwórca jest za wszystkim tym;
o źródle zbawienia zapomniałem,
co strach usuwa niczym dym.

Di qua si può veder, mentr'io temea,
s'era di senno e di me stesso fuore,
ch'al gran periglio ricercando aita
per tema di morir negai la vita.

Teraz widzę, jaki byłem
przestraszony, pogubiony;
prawdziwemu życiu zaprzeczyłem
w niebezpieczeństwie postawiony.

20. Negando il mio Signor

Negando il mio Signor, negai quel ch'era
la vita ond'ogni vita si deriva:
vita tranquilla, che non teme o spera,
né può 'l suo corso mai giunger a riva.
Poiché dunque negai la vita vera,
non è ragion che questa falsa io viva.
Vatten, vita fallace, e tosto sgombra:
se la vera negai, non chieggio l'ombra!»

Zapierając się pana mego,
zapartem się źródła życia
od obaw i złudzeń wolnego,
trwającego bez kresu bycia.
Czemu więc żyć dalej mam,
jeśli życiu zaprzeczyłem;
czemu wierzyć złudom mam,
cieniom, które sam stworzyłem.

21. Vide homo (latin motet)

Vide homo quae pro te patior,
Ad te clamo, qui pro te morior,
Vide poenas quibus afficior;
Vide clavos quibus confodior;
Non est dolor sicut quo crucior;
Et cum sit tantus dolor exterior,
Ingratus tamen dolor est gravior,
Tam ingratum cum te experior.

Zobacz, człowiecze, co dla ciebie znoszę.
Do ciebie wołam, za ciebie umieram.
Zobacz ten ból, który dźwignąć muszę.
Zobacz te gwoździe, którymi przywieram.
Cierpienia większego nad ten krzyż nie ma
i choć wielki jest ból, co płynie z ciała,
to jednak cięższy jest ból zaskoczenia,
który twoja niewierność spowodowała.